

בכורות מד

זגדיין וזגדום

חד מדידן וחד מדידהו – פרש"י (ד"ה חד) דרב יהודה היו עיניו משוונות. והתוס' (ד"ה מחוי) פירשו בשם ר"ת דרב יהודה היה גבוה ורב הונא, ומי שיש לו עין אחת כמו רב יהודה והשניה כמו רב הונא חשיב מום. ואף דלא הוי מומא לגבי מחלל עבודה עד שתהא גדולה כשל אווז, אכתי חשיב אינו שוה בזרעו של אהרן.

והנה נחלקו הראשונים בהא דתנן עינו גדולה כשל עגל וכו', דדעת רש"י (ג'): דהיינו עינו גדולה כשל עגל או קטנה כשל אווז, ואילו הרמב"ם מפרש שהיו שניהם משוונות, אבל הרמב"ם (איסורי מזבח פ"ב ה"ב) והטור (סי' שט) הביאו מתני' דאחת גדולה כשל עגל והשניה קטנה כשל אווז, דהיינו דבעינן ששניהם משוונות, וכבר עמד ע"ז רע"א לעיל שם. ומדברי התוס' דילן מוכח דסברי כמו רש"י מהא דהק' דליהוי כמו גדולה כשל עגל.

והרמב"ם (פ"ח ה"ו) כתב כרש"י דעינו אחת משונה מחברתה. ובלקוטי הלכות (עין משפט ד') כתב שלפי דבריהם אין הכרח לדין של התוס' שפסול היכא שאינו גדולה כשל עגל, והחזו"א (סי' כו סק"ה ד"ה כ' בס') תמה עליו, דהא כיון שהמום הוא משום זגדום היינו שענינו אינם מתאימות זל"ז, ובע"כ שאינה גדולה כשל עגל, שהרי אם גדולה כמו עגל, זה עצמו הוי מום אפי' אם שניהם כך, כמב' במשנה הבאה.

כל זוגא דלא שוו להדדי וכו'. הרמב"ם בפה"מ כתב וידוע שיש בגוף אברים דומים כגון העינים והאזנים והגבות וזולתם וכו' וכן יתר האברים הזוגיים, ושאר השנויים, הרי אותו האדם בעל מום, והוא הנקרא סוגדס, ויש קוראים זגדס, ענינו בעל השוני בשני דברים אשר דרכם שלא יהא ביניהם שוני. והחזו"א (סי' כו סק"ה ד"ה מ"ד) כתב שלמד כן מהא דאמרינן 'כל', דמשמע שהוא כלל בכל אברי הגוף שהם בזוגות.

עיניו גדולות יותר מעגל

ליקוטי הלכות (פרק ו' אות ל') כתב דכ"ש אם גדולות יותר משל עגל הוי מום, והביא כן מן הירושלמי. אבל החזו"א (סי' כה סק"א) כתב שכבר ידוע שהירושלמי מזויף, וגם חלק על עיקר דין הלקה"ל, שיש לומר דדוקא משום שדומה למין אחר להכי חשיב מום.

גופו גדול מאבריו

הק' החזו"א (סי' כו סק"ט ד"ה מ"ד א') דאמאי בעינן פסולין מיוחדין בעינים ובאברי הזרע, ותיפו"ל דגופו גדול מאבריו. ותירץ דדוקא אברים כמו ידים רגלים ושוקים נקבעים כפי גודל האדם, משא"כ בעינים אזנים ואברי הזרע, אינם נקבעים כפי גודל האדם, ולהכי בעינן בזה לכללים נוספים כמו עיני גדולה וכו' ומאושבן וכו'.

נשרו שיניו

במתני' מב' דפסול משום מראית העין, ומה הוכיחו התוס' לעיל (לז. ד"ה מה) דשינים ל"ה מום, והא דקתני בפירקין דלעיל 'חוטין' הכוונה לחניכים ולא לשינים. אבל הרמב"ם בפה"מ (פ"ו מ"ד) הביא מפרשים דחוטין היינו שינים, והגר"א כבר הק' עליו ממתני' דילן. ותירצו האבנ"ז (או"ח סי' קלא ס"ה) והאבן האזל (פ"ה ביא"מ ה"ד) דאדם כשר בזקנותו, והרי דרכו של אדם זקן שנושרין שיניו, ולהכי א"א להחשיבו מום, ונפסל רק משום מראית העין, משא"כ בהמה שאין מקריבין יותר מג' שנים, הלא אין הדרך שיפלו לה השינים בזמן זה, ולהכי חשיב מום.

ובהערות הגריש"א העיר דהא מבוי בסוטה (מו.) שאין שנים פוסלות בבהמה [ועי' מל"מ פ"ב איסורי' הי"ו ששיעור שלש שנים הוא מדרבנן], והגריש"א תירץ שאין הדרך דבהמה זקנה נופלות לה השינים, ולהכי חשיב מום, משא"כ באדם הדרך שנופלות השינים מחמת זקנה. ומבוי דאף שהדרך שאין לו שינים משום שכך הטבע והדרך כמו בזקן, דלא חשיב מום, ואפי"ה חשיב אינו שוה בזרעו של אהרן, כיון דרוב זרעו של אהרן אין להם שינים.

פריסת היריעות

פרדס יוסף (שמות פרק מ' פס' ט') הק' דאולי משה רבינו עמד על הספסל בזמן שפירס היריעות. ותירץ דפריסת יריעות חשיבא עבודה, ולהכי בעינן רגליו על הרצפה כמבוי בזבחים (טו.).

משה רבינו

[א] בחי' הגרי"ז (ד"ה אמר רב) הק' דמה איכפ"ל אם משה רבינו היה בע"מ, הלא הפסול הכא הוא מדין כהונה, ולא מדין לוויה. ותירץ ע"פ הסוגיא דזבחים (קא.): דמשה היה כהן ושימש בכהונה גדולה כל מ' שנה. ויש בזה חידוש, דבשלמא פסול מום שייך במשה רבינו, אבל הלא הכא הוי מדין אינו שוה בזרעו של אהרן, והרי משה רבינו למעשה לא היה מאהרן ובניו. ובמנח"א תירץ דכיון שישוד הפסול הוא מצד עבודת הקדשים [ומה"ט דין מומין נוהג גם בבהמה], אזי ה"ה הפסול של אינו שוה בזרעו של אהרן נוהג במשה רבינו. אבל לכאוי' אי"ז מתאים עם משנ"ת בדף מג. בשם האבן האזל דבעבודת זר בבמה אינו נוהג הפסולין המיוחדין של אינו שוה בזרעו של אהרן, ויש לחלק דהתם ההכשר הוא אפי' בזר, כל עוד שאין בו מום ממש, אבל עבודת משה היה מדין כהונה, אזי נוהג בו פסולין אלו אף שלא היה מזרעו של אהרן ממש.

והגרי"ז תירץ עוד משום שמשה היה בסנהדרין, וגם שם נוהג דיני מומין, וכבר קדמו בזה החת"ס בחולין (כד.). ויש בזה חידוש גדול, שהרי הכא מייירי בפסולין משום שאינו שוה בזרעו של אהרן, והתם אי"ז דין בכהונה ואינו שייך לעבודה כלל.

[ב] השטמ"ק הנדמ"ח הק' בשם ר' יחיאל דאם משה רבינו היה גבוה עשר אמות, איך נכנס למשכן לעשות עבודה, והלא המשכן עצמו היה גבוה עשר אמות. ואם היה כופף, הלא בגדיו נגררין על הרצפה, ותירץ שהיה כופף קצת, באופן שאין בגדיו נגררין על הרצפה. ובהערות הגריש"א תירץ דהא דאיתא בגמ' שהיה גבוה עשר אמות, הכוונה קצת קרוב לעשר אמות, דלכן היה יכול לפרוס היריעות, אבל גם היה יכול ליכנס.

[ג] להלן (מה:) מבוי דקפח הוי מום, ופרש"י (ד"ה באריכא) דארוך הוא ודקא מאד. אבל הרמב"ם (פ"ח ביאמה"ק הי"ד) מביא ש'הארוך ביותר' פסול, והק' הרדב"ז שם דא"כ שוית' למשה רבינו בעל מום, שהרי היה גבוה עשר אמות, ותירץ דכל בני דורו היו גם גבוהים בקרוב למשה רבינו, ומשה רבינו היה בעל קומה ובעל כח ולהכי היה יכול לפרוס היריעות. [ומקור לדבריו משבת צב. דכי היכי דמשה רבינו היה גבוה עשר אמות, ה"ה שאר בני דורו היו גבוהין עשר אמות].

ובהערות הגריש"א העיר דאמאי נקבעו האמות כפי גובה האנשים בדורות שלנו, והרי היה ראוי לקבוע כפי גודל האנשים בדור של משה. ותירץ דרוב האנשים גם אז לא היו קרובים לגודל של משה רבינו, אלא שהיו אנשים שהיו קרובים בקומתם להם [אף דרוב אינשי לא היו כן], ולהכי משה לא חשיב בע"מ, אבל גודל האמות נקבע כפי רוב אינשי.

עז שאין לה קרנים ורחל שיש לה קרנים

הצפ"ח (תנינא עמ' לט) הק' דהא הוי שינוי ולהכי חשיב מום של נדמה, לדעת רש"י (ג: ד"ה לא משום) דכל שינוי חשיב נדמה, אפי' בשל צמר. ותירץ דקרנים שאני דלא חשיב חלק מגופה.

נגדו ליי גלימא

המור וקציעה (סי' קנא ד"ה ועוד ודאי) הוכיח מזה דמותר להטיל מים בביהכ"נ בשעת אונס, וקשה מנדה (יג.) ששמואל עצמו אמר שאסור על גג ביהכ"נ, ותירץ או דהכא היה בתוך עביט, או דגג ביהכ"ס מקודש טפי מקרקע ביהכ"נ שהוא קרקע עולם, אע"פ שנמצא בתוך ביהכ"נ.

לא יהיה בך עקר

היראים (סי' ר') דייק שלא הזכירו שאסור בקהל, והוכיח מזה שבאמת מותר לבוא בקהל, כיון שאינו כרות שפכה ורק עקר. וביאר השואל ומשיב (קמא, ח"א סי' קצב ד"ה פ' תבוא) דאיסור פצוע דכא הוא משום קלקול באבריו, משא"כ הכא שנסתם שביל הזרע ל"ה פצוע דכא או כרות שפכה. וגם למ"ד דפצוע דכא בידי שמים אסור, אבל הא מספק אין איסור, והרי הכא יתכן שיולידו כמו שמצינו אצל האבות. והחזו"א (אה"ע סי' טו' סק"ז) ביאר דפצוע דכא ע"י חולי היינו שהנקב הפסיד אפשרותו להוליד, ואילו הכא הנקב יכול להוליד, אלא החולי הפנימי מחמת שהתאפק קילקל את כושרו להוליד.

מרוח אשך

ר' ישמעאל אומר כל שנמרחו אשכיו. הרמב"ם (פ"ח ביאה"מ הי"ב) הביא מי שנמרחו אשכיו. והכס"מ דייק דדוקא אם נמרחו שניהם, ודוקא בחסר לו ביצה אחת סגי באחת, אבל הלקוטי הלכות העיר דכל אחד מן התנאים בא להוסיף על הקודם לו, ואם לת"ק מיירי באחת, בע"כ שגם ר"ש בא להוסיף, ולעולם סגי באחת, והוכיח כן מדברי הרמב"ם (פ"ז ביא"מ ה"ח) דפוסל גם אם נמרח אחת מהם.

מראיו חשוכין

רש"י במשנה פירש דהיינו כותי, והרמב"ם בפה"מ כתב דהיינו שחור אלא שאינו שחור לגמרי. ובהג"י ראשון לציון [על המשנה] העיר מלשון הגמ' 'היינו כושי', דמשמע שהוא כושי לגמרי. והחזו"א (סי' כו סק"ו ד"ה שם) תירץ לדעתו שזה גופא שו"ט של הגמ', ומסקנת הגמ' דרחב"א לא תני כושי משום שאינו דומה לשל כותי, עכ"ד. ויוצא מזה דכושי ששחור יתור הוי רק משום שאינו שוה בזרעו של אהרן, ואילו מי שמראיו קצת חשוכין גם מחלל עבודה משום דמראיו חשוכין.